

Ideella organisationers roller inom hemlöshetsområdet

Företrädare, länkar och extra trygghetsnät

Marie Nordfeldt

Marie Nordfeldt, professor, Institutionen för sociala och psykologiska studier,
Karlstads universitet, E-post: marie.nordfeldt@kau.se

Ideella organisationer har en lång tradition av att erbjuda stöd och service till fattiga och hemlösa medborgare. Under senare år har efterfrågan på deras insatser ökat. "Traditionella" organisationer inom området har utökat sina verksamheter och nya organisationer och nätverk har tillkommit. Den föreliggande studien visar att organisationerna har en viktig roll som ett första steg – en förmedlande länk – till det offentliga välfärdssystemet. Nyttillkomna behov i länken är juridisk rådgivning och stöd i att navigera i de alltmer digitala offentliga välfärdssystemen. Samtidigt har organisationernas "nisch" som ett extra socialt skyddsnät för individer som har hamnat utanför eller har begränsad rätt till det offentliga välfärdssystemet förstärkts. Artikeln bygger på en intervjustudie med företrädare för ideella organisationer i Stockholm och Göteborg och utgör en uppföljning av en studie som genomfördes i slutet av 1990-talet.

Voluntary organizations hold a tradition of providing support to poor and homeless citizens. In recent years, the demand for their services has increased. "Traditional" organizations in the field have expanded their activities and new organizations have been started. Findings suggest that organizations' role as a first step - a mediating link - into the public welfare system has been strengthened, with demands on e.g. legal advice and support in navigating the digital public welfare systems. Simultaneously, the organizations' "niche" as an extra social safety net for individuals excluded from, or with limited rights to, the public welfare system has grown. The article is based on an interview study with representatives of voluntary organizations in Stockholm and Gothenburg and is a follow-up to a similar study conducted in the late 1990s.

Inledning

Under senare år har ideella organisationer i ökande grad rapporterat om en tilltagande fattigdom i det svenska samhället, vilket blev speciellt tydligt under coronapandemin. Sveriges Stadsmissioner anger att välfärdens skyddsnet har blivit grovmaskigt och att det finns en fattigdom som inte syns i officiell statistik (Sveriges Stadsmissioner 2020). Fattigdom och hemlöshet är nära sammankopplat. Även om de bakomliggande – såväl strukturella som individuella - orsakerna (jfr Pleace 2016) till varför medborgare befinner sig i en situation av hemlöshet skiljer sig åt, är fattigdom en gemensam riskfaktor. I Socialstyrelsens senaste kartläggning av hemlöshet i Sverige konstateras att ekonomiskt bistånd är den enskilt vanligaste inkomstkällan och att färre än 10 procent har en inkomst från arbete (Socialstyrelsen 2017). En trend är att grupper som har svårt att komma in på den ordinarie bostadsmarknaden eller har svårt att behålla sin bostad i högre utsträckning än tidigare är ekonomiskt utsatta personer eller hushåll (Knutagård 2019, Knutagård m fl 2019).

I Socialstyrelsens senaste kartläggning definierades drygt 33 000 personer att leva i en situation av hemlöshet. (Socialstyrelsen 2017). Dessa personer utgör en heterogen grupp i olika situationer; från uteliggare till familjer med otrygga hyreskontrakt. (Svärd 2020). Nya grupper har kommit i förgrunden, som unga vuxna, äldre och så kallade utsatta EU-medborgare. Antalet kvinnor som lever i hemlöshet har ökat. Samtidigt finns det också mer ”traditionella” grupper, det vill säga hemlösa med missbruksproblem och/eller psykisk ohälsa (Knutagård et al 2019; Socialstyrelsen 2017). Det finns även grupper som faller utanför statistiken, vilket gäller utsatta EU-medborgare, papperslösa eller asylsökande (Sahlin 2017). Det kan röra sig om människor som av olika anledningar står utanför, eller har begränsade rättigheter, till de offentliga välfärdssystemen. Det kan också handla om att personer fallit vid sidan om, eller ”mellan stolarna” i välfärdssystemet. (Karlsson m fl 2015).

Inom forskningen har hemlöshet ibland beskrivits som ett ”wicked problem”, dvs ett ”elakt” och svårlöst problem som inte är enkelt att tolka eller lösa på ett entydigt sätt (Denvall m fl 2011, Rittel & Webber 1973). Det yttersta ansvaret vilar på kommunerna, i enlighet med Socialtjänstlagen (2001:453). Samtidigt är hemlöshet ett problem som skär genom olika politikområden och berör olika sektorer, organisationer, myndigheter och nivåer i samhället, vilket otydliggör var ansvaret ligger (Denvall m fl 2011, Svärd 2020). Såväl forskare som ideella organisationer inom området har under 2010-talet efterfrågat en nationell strategi mot hemlöshet, vilket funnits bl a i andra nordiska länder (Sahlin 2015). Under 2022 har den svenska regeringen beslutat om en strategi för åren 2022-2026 för att motverka hemlöshet. I den nationella strategin finns fyra målsätt-

ningar: (1) Hemlöshet ska förebyggas; (2) Ingen ska bo eller leva på gatan; (3) Metoden Bostad först bör införas nationellt, och (4) Det sociala perspektivet i samhällsplaneringen ska stärkas. I mål ett anges ideella organisationer (i strategin används benämningen idéburna organisationer) som viktiga parter i kommunens arbete för att motverka hemlöshet då de i vissa fall möter personer i hemlöshet som inte har kontakt med socialtjänsten. Även inom mål tre nämns civilsamhället som en samverkanspartner (Regeringskansliet 2022).

Att ideella organisationer ger stöd och service till samhällets mest utsatta medborgare har en lång tradition. Det var framför allt välgörenhetsorganisationer och lokala församlingar som sörjde för fattiga och hemlösa medborgare fram till det att den svenska välfärdsstaten tog form under mellan- och efterkrigstiden. Med välfärdsstatens uppbyggnad och utveckling blev medborgarnas sociala välfärd statens, och i förlängningen, kommunernas ansvar. Denna ansvarsförskjutning innebar att de ideella organisationernas insatser inom det socialpolitiska området marginaliserades. Vissa områden - ”nischer” - inom den sociala välfärden har dock kvarstått, där ideella organisationer fortsatt att ha en mer framträdande plats än inom andra områden. En sådan nisch har handlat om insatser riktade mot de mest utsatta och marginaliserade medborgarna och det har tagit konkreta uttryck genom att man, bland annat, drivit härbärgen och andra verksamheter riktade till personer som lever i hemlöshet (Johansson m fl 2019, Knutagård & Nordfeldt 2007, Lundström 2004, Olsson 2007). Den mer undanskymda tillvaron kan också kopplas till att hemlösheten under tiden för välfärdsstatens utveckling sågs som ett restproblem som skulle lösas med ökat bostadsbyggande och socialpolitiska program (Nordfeldt 1999, Swärd 2021).

I föreliggande artikel är ideella organisationers insatser och roller inom hemlöshetsområdet i fokus. Vilka roller spelar de ideella organisationerna inom hemlöshetsområdet på 2020-talet? Har de ideella organisationernas roller förändrats under de senaste decennierna och i sådana fall hur?

Den empiriska utgångspunkten för artikeln är en intervjustudie med företrädare för ideella organisationer i Stockholm och Göteborg. Studien genomfördes mellan november 2020 och mars 2021.¹ Organisationerna valdes ut via sökning av webbsidor på internet och, till viss del, via en ”snöboll”-metod där intervju-personer tipsade om andra organisationer. I studien ingår organisationer med en lång tradition av stöd och service riktade till individer i hemlöshet, såsom bland annat stadsmissionerna och Frälsningsarmén. I studien ingår även mindre organisationer, organisationer etablerade efter år 2000, nätverksbaserade organisationer samt brukarorganisationer som erbjuder olika former av stöd och ser-

1. Studien finansierades genom forskningsmedel erhållna från Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (MUCF) Dnr 0654/11

vice till personer som lever i en situation av hemlöshet. Totalt genomfördes 18 semistrukturerade informantintervjuer (se Esaiasson et al 2002) med personer i olika typer av ledande befattningar i organisationerna. Studien skall inte betraktas som en total kartläggning av organisationer som i sina verksamheter möter personer som lever i hemlöshet. Studien omfattar emellertid de mest centrala organisationerna på området och en bredd har eftersträvat i urvalet (Creswell & Poth 2018) vad gäller olika typer av organisationer, målgrupper och verksamheter. Den föreliggande studien utgör en uppföljning, dock i en mer begränsad omfattning, av en studie som genomfördes under andra hälften av 1990-talet och som då utgjorde grunden för en doktorsavhandling som publicerades 1999 (Nordfeldt 1999). Vissa jämförelser med den tidigare studien görs i texten.

Ideella organisationer inom hemlöshetsområdet

Som antydde ovan är det organisatoriska landskap av ideella organisationer som tillhandahåller stöd och service till personer som är hemlösa, brett och mångfacetterat. Organisationerna finns längst hela skalan från stora professionaliserade organisationer till små föreningar och nätverk helt baserade på ideellt arbete. I de stora ”traditionella” organisationerna inom området, som exempelvis stadsmissionerna, Frälsningsarmén, Convictus i Stockholm och Räddningsmissionen i Göteborg, är hemlöshet ett av flera arbetsområden. De områden och aktiviteter som beskrivs på dessa organisationers webbsidor är – förutom hemlöshet – fattigdom, drogberoende, social utsatthet, arbetslöshet och arbetsintegration, migration och integration, fysisk och psykisk ohälsa, våld i nära relationer, äldre, barn och ungdomar. Mindre organisationer och nätverk är istället främst inriktade på att stödja behoven hos vissa målgrupper, till exempel äldre, utsatta EU-migranter och flyktingar – både asylsökande och papperslösa flyktingar. Det finns också exempel på brukarorganisationer som drivs av personer med egen erfarenhet av utsatthet, såsom Musketörerna i Rågsved och i Sollentuna som erbjuder gemenskap och hjälp att guida personer tillbaka till samhället.

De verksamheter och tjänster som erbjuds utgör också en brett spektrum, från att täcka individens basbehov såsom mat, sömn, dusch och tvätt, eller tillhandahållande av kläder; till olika typer av boendebalternativ, med ibland egna boendetrappor, vårdkedjor, eller andra boendeformer (Karlsson m fl 2015, Nordfeldt & Wiklund 2013, Stockholms Stadsmission 2017). Ett mer sentida exempel är att delta i samverkan för så kallade Bostad först-modeller. (se t ex bostadförst.se/fa-hjalp). De ideella organisationerna inom området täcker i vissa fall behov som inte den offentliga sektorns verksamheter gör, och i andra fall driver man verksamheter som i huvudsak motsvarar socialtjänstens verksamheter. Det har också blivit allt vanligare att driva verksamheter på uppdrag av den kommunala förvaltningen (Johansson m fl 2019).

Arbetsfördelning och roller inom hemlöshetsområdet

De ideella organisationernas ”nisch” att tillhandahålla stöd och service till samhällets mest utsatta och marginaliserade medborgare innebär att man kan tala om en arbetsfördelning (Massey 1995) mellan de olika aktörer som finns inom hemlöshetsområdet, skapad genom historien. Ett sätt att tydliggöra arbetsfördelningen är att identifiera de roller som ideella organisationer spelar i förhållande till andra aktörer; staten/offentliga sektor, privat sektor/företag eller till hushållen (Enjolras & Sivesind 2018, Wijkström & Lundström 2002). På makronivå har de ideella organisationernas roller definierats som att tillhandahålla tjänster åt medlemmar och andra och/eller agera som ”röst”, det vill säga som ”demokratiskolor” eller företräda olika gruppintressen i samhället (Arvidson m fl 2018a, Enjolras & Sivesind 2018, Johansson m fl 2019, Lundström & Wijkström 1997). En tredje typ av roll är ”gemenskap”, vilket omfattar en central del av det svenska civila samhället och inkluderar idrott, kultur och religion, samt andra fritidsaktiviteter (Wijkström & Lundström 2002). Eller, enbart innebära att umgås med andra människor. Ideella organisationer inom hemlöshetsområdet har av tradition främst fokuserat på att tillhandahålla tjänster och i mindre grad varit aktiva i påverkansarbete, även om båda rollerna är relevanta för många organisationerna inom området (Johansson m fl 2019). Stadsmissionerna har till exempel publicerat forskningsrapporter med olika teman inom hemlöshetsområdet under ett antal år, och numera även om fattigdom (se till exempel Sveriges Stadsmissioner 2020, 2021). Ideella organisationer erbjuder även möjligheter till gemenskap, till exempel genom öppna dagverksamheter eller medlemskap i en organisation eller församling.

Ideella organisationers roller inom hemlöshetsområdet går således inte att enkelt kategorisera i termer av röst och service, utan behöver operationaliseras mer specifikt. Jag vänder mig därför till Blennberger (1993) som diskuterar ideella organisationers roller i termer av *avantgarde*, det vill säga att de ideella organisationerna startar nya verksamheter, alternativt uppmärksammar nya målgrupper, med målet att den offentliga sektorn ska ta över. Vidare, i termer av *komplement*, *alternativ* och *ersättning* för offentlig verksamhet. Förutom dessa roller identifierades i Nordfeldt (1999) rollerna *ombud* och *förmedlande länk* mellan individer och myndigheter som allt viktigare funktioner för de ideella organisationerna under 1990-talet.

Avantgarde, komplement och ersättning

Avantgarde-rollen framträder i den föreliggande studien som intakt, det vill säga ideella organisationers roll att identifiera nya grupper i utsatta situationer och upptäcka nya sociala problem, samt starta nya verksamheter (jfr Lundström & Svedberg 2003, Vamstad & Karlsson 2022). Ett exempel på en relativt nystartad

organisation är VidDinSida, som startade i liten skala med att servera kaffe från bakluckan på en bil och sedan har utvecklats till den första ”fritidsgården” för äldre fattiga och hemlösa personer. Exempel på nya aktiviteter inom etablerade organisationer är sociala livsmedelsbutiker med låga priser för medlemmar; Matmissionen, organiserad av Stockholms Stadsmission och Göteborgs Stadsmissions Matcentral. Matvarorna består av mat som donerats av dagligvarubranchen och som annars skulle ha slängts. Livsmedelsbutikerna ger också möjlighet till arbetsträning. Ytterligare exempel från studien är brukarorganisationen Musketörerna som har utvecklat en egen modell för att ”guida” personer in i det offentliga välfärdssystemet. I Blennbergers (1993) resonemang om rollen som avantgarde ingick att de ideella organisationerna gör ett pionjärbete med målet att den offentliga sektorn efter hand tar över verksamheten. De exemplifierade verksamheterna innefattade inte den typen av målsättningar utan utvecklas snarare till *komplement* till den offentliga sektorns verksamheter.

Komplement var den roll som fick störst genomslagskraft under 1990-talet och som lyfts fram både av företrädare för den offentliga sektorn och civilsamhället. (Nordfeldt 1999, se även Dahlberg 2006) Tanken på rollen som komplement har levt kvar under de senaste decennierna och rollen betonades i flera intervjuer, till exempel:

”Det är väl det som vi ser som vår största uppgift, att vi ska försöka finnas där det offentliga kanske inte räcker till, eller där vi ser behov som finns, så försöker vi skapa, finnas där på det sättet” (Int 13)

En kompletterande roll som framkom i intervjuerna, och som inte var lika framträdande i studien från 1990-talet, var att tillhandahålla ekonomiskt stöd. Det ekonomiska stödet handlade om att betala en enstaka hyra, elräkning, tandläkarräkning, kostnader för mediciner, bussbiljetter eller vid något enstaka fall, möbler till någon som fått en bostad. Det handlade även om att tillhandahålla matkassar. Behovet av ekonomiskt stöd och matkassar hade, enligt flera intervjupersoner, ökat under de senaste åren, med hänvisning till att man erfor en ökande fattigdom bland vissa grupper i samhället, vilket blivit särskilt tydligt under coronapandemin.

Det har dock hävdats att komplement-rollen inte längre är helt giltig. Vamstad (2018) och Vamstad och Karlsson (2022) menar – baserat på en studie av de svenska stadsmissionerna – att dessa organisationer tillhandahåller ”nödvändiga tjänster för en relativt stor grupp klienter för vilka det inte finns något alternativ i den offentliga sektorn” (Vamstad 2018, s. 557). Vamstad menar vidare att det faktum att organisationerna fungerar som välfärdsaktörer på uppdrag av, eller i samarbete med, kommunerna motsäger den kompletterade rollen (Vamstad 2018). Med utgångspunkt i Blennbergers (1993) terminologi innebär

det första resonemanget snarare en *ersättning* för den offentliga sektorn än ett komplement, medan i rollen som aktörer på en välfärdsmarknad, går i linje med rollen som *alternativ*.

Rollen som förmedlande länk

Rollen som *förmedlande länk* mellan hemlösa personer och sociala myndigheterna identifierades på 1990-talet som allt viktigare. Resultaten från den föreliggande studien visar att den länkande rollen har fortsatt att öka i betydelse och även utvecklats till att bli mer komplex, och för vissa ideella organisationer organiserad på ett mer strukturerat sätt. Den länkande rollen omfattar både att agera röst som företrädare för individer samt att stärka individers kapacitet att använda sin egen röst (jfr Arvidson m fl 2018b). Länkningen innefattar även service i form av tillhandahållande av information, praktisk hjälp i kontakter och tillgång till digitala verktyg för kontakter.

I intervjuerna beskrevs genomgående ett ökande samarbete med lokala sociala myndigheter. De motsättningar och i vissa fall konflikter som beskrevs i slutet av 1990-talet (Nordfeldt 1999) har bytts ut mot ambitioner att ”kroka arm” med de lokala sociala myndigheterna, bland annat genom att motivera och att länka personer till den offentliga socialtjänsten. I detta avseende kan de ideella organisationerna fungera som ett första steg in i det offentliga välfärds-systemet. (Vamstad 2018). En återkommande synpunkt var emellertid att det kan vara svårt att ”komma in” i välfärdssystemen om ”du har åkt ur välfärdssystemet eller om du aldrig har varit med” (Int 13)

Motivering och länkning beskrevs av vissa som ett långsiktigt arbete som bygger på tillit, och en viktig del i detta är att undvika att förstärka en misstro som kan finnas bland organisationens målgrupp gentemot offentliga myndigheter.

Vi har en ombudsroll och hjälper till i dom här frågorna/.../ Vi får inte gå i den fällan att vi spär på misstroende för insatserna (från socialtjänsten, förf komm) utan tittat på vad liksom, tillsammans, vad är rimligt att gå till mötes och vad kan vi förvänta oss./.../ Vi möjliggör en insats. (Int 1).

I intervjupersonernas beskrivningar av den förmedlande roller finns tydliga kopplingar till uppfattningen om ideella organisationers särart (Gavelin m fl 2010, Hultén & Wijkström 2006). Ett återkommande tema var att de ideella organisationerna inte är myndighetsutövande och således något annat än sociala myndigheter. Denna särart lägger grunden till möjligheten att nå ut till människor i särskilt utsatta situationer som av olika anledningar inte vill ha kontakter med offentliga myndigheter. Detta är även är den förmåga som tas upp i den nationella strategin (Regeringskansliet 2022).

Länkning genom juridiskt stöd

En typ av service som lagts till de ideella organisationernas repertoar sedan 1990-talet är att ge juridiskt stöd. Flera intervjupersoner tog upp det ökade behovet av juridiskt stöd inom sina målgrupper. En intervjuperson beskrev:

Vi behöver vara små jurister allibop nästan, nej men man måste kunna vilka rättigheter och skyldigheter man har. Det har man väl alltid behövt kunna men nu blir det, det är så många olika fall. (Int 10)

Flera intervjupersoner tog upp flyktingar/invandrare som t ex behöver hjälp med att tolka beslut från migrationsmyndigheten och att fylla i blanketter till olika myndigheter. En förstärkning av det juridiska stödet ges genom samarbete med så kallade ”gatujurister”. I Stockholmsområdet har studenter på juristprogrammet vid Stockholms respektive Uppsala universitet startat en ideell organisation (2005) som erbjuder gratis juridisk rådgivning till hemlösa och socialt utsatta personer.²

Länkning i digitaliseringens tidevarv

Digitaliseringen av myndighetskontakter har inneburit nya stödbehov. I 2020-talets alltmer digitala samhälle kan det vara svårt att komma i kontakt med myndigheter, sjukvård, hyresvärdar, banker, etcetera, utan en mobiltelefon eller dator och en elektronisk legitimation. Under coronapandemin har detta ytterligare förstärkts. Intervjupersonerna beskrev de utmaningar som digitaliseringen innebär för många av deras besökare som riskerar ett ”digitalt utanförskap” (jfr Jacobaeus m fl 2019, Internetstiftelsen 2020). Den länkande rollen på 2020-talet innefattar därför service i form av att tillgängliggöra datorer och ge stöd i hur man använder dem. Det kan också handla om att helt enkelt ge möjligheter att ladda en mobiltelefon.

En intervjuperson beskrev dessa problem på ett målande sätt:

/.../ Och vissa av dom som är lite äldre, har ju missat hela internet revolutionen, /.../det är också jobbigt, tänker jag, det är mänskligt, saker som man inte förstår eller som man vet att man är lite dålig på vill man hålla sej lite borta ifrån och man kanske inte vill visa sin okunskap om nån säger ”Ja men du loggar in på den sidan och så anmäler du där” Man kanske inte ens vet hur man tar sej till internet, man har hört om det, men man vet faktiskt inte - och då blir det lätt kanske att man backar. (Int 13)

2. <https://www.gatujuristerna.com/> (2022-06-10)

Länkning genom företräderskap och tolkning

I den tidigare studien identifierades rollen som *ombud* för personer i en situation av hemlöshet (Nordfeldt 1999). En mer överstämmande benämning från resultaten av den föreliggande studien är *företrädare* och i vissa fall som *tolke*. Konkreta uttryck var att ge stöd i kontakt med sociala myndigheter eller vara följeslagare till möten (om personen så önskar). Förutom socialtjänsten kunde det handla om sjukvården (inkl. tandläkare och fotvård), hyresvärdar eller andra möten. Att företräda målgruppen kan innebära att tala för någons räkning (på begäran) och driva frågor gentemot myndigheter, eller att stärka personer att driva sina egna frågor (jfr Johansson m fl 2019). Deltagande i möten var i vissa fall formaliserat, som i så kallade SIP-möten (samordnad individuell plan), som kan omfatta representanter från relevanta myndigheter/aktörer och familj/närstående, liksom personal/volontärer från ideella organisationer. En erfarenhet som flera respondenter uttryckte var att personer hade vittnat om att de fått en annan – och bättre – behandling när de åtföljdes av personal eller volontärer från en ideell organisation. I vissa intervjuer beskrevs rollen som *tolke* av skriftlig eller muntlig information mellan individer och professionella. Den tolkande uppgiften gick i båda riktningarna. Tolkning kan behövas för att råda bot på bristande kunskaper i svenska men också för att förstå ett byråkratiskt språk för personer som levtt i en marginaliserad position eller ”utanför” samhället under lång tid.

Avslutande diskussion

Ett tydligt resultat från den föreliggande studien är att efterfrågan av hjälp och stöd från de ideella organisationerna som är verksamma inom hemlöshetsområdet har ökat över tid. Hemlösheten har ökat och orsakerna till varför man befinner sig i en situation av hemlöshet är fler och mer komplexa. Ideella organisationer som arbetat länge inom detta område har utökat sina verksamheter och det har tillkommit nya – mindre – organisationer och nätverk. I intervjuerna lyfts fattigdomsfrågan fram – att man ser fler grupper i behov av ekonomiskt stöd och hjälp till grundläggande behov såsom mat (jfr Karlsson m fl 2015).

Samtidigt föreligger en kontinuitet i de ideella organisationernas stöd och service över tid. Arbetsfördelningen inom hemlöshetsområdet som poängterades i Nordfeldts (1999) studie från 1990-talet att ideella organisationer utgör en nisch som innebär att sörja för de mest marginaliserade och akut hemlösa personerna, är fortfarande intakt under 2020-talet och har snarare utökats med fler roller. Denna nisch har framför allt bestått i att sörja för medborgare som olika anledningar väljer att inte söka hjälp från det offentliga samhällssystemet, inte klarar av att ta sig in i ett komplext system, eller faller mellan stolarna i systemet. Det har ofta rört personer med sociala problem som missbruksproblem eller/och

psykisk ohälsa. Denna nisch har utökats med andra grupper som står utanför, eller har ett begränsat tillträde till det offentliga välfärdssystemet såsom utsatta EU-medborgare, papperslösa och asylsökande. (Karlsson & Vamstad 2020). Inom denna nisch utgör de ideella organisationerna samtidigt ett första steg in i det offentliga välfärdssystemet (Vamstad 2018) såväl som en sista instans, det vill säga ett extra socialt trygghetsnät vid sidan av det generella och det behovsprövade välfärdssystemen (Olsson & Nordfeldt 2008).

I funktionen som ett första steg in i det offentliga välfärdssystemet framstår rollen som förmedlande länk att ha blivit allt viktigare. Samarbetet, och ambitionen att ”kroka arm” med den offentliga sektorn har ökat. De ideella organisationerna upplever en högre grad av legitimitet än tidigare och verksamheternas inriktning har en tydlig fokus på att länka personer till det offentliga trygghetssystemet. Samtidigt framkommer en generell uppfattning om att det blivit svårare att ”komma in” och rollen som förmedlande länk har blivit mer komplex. Nyttillkomna behov är juridisk rådgivning och stöd i att navigera i det alltmer digitala offentliga välfärdssystemet. En kritisk fråga att ställa sig är varför rollen att förmedla mellan individer och det offentliga välfärdssystemet har vuxit? Det är ett faktum att tröskeln till bostadsmarknaden har höjts under de senaste decennierna (Knutagård 2019, Sahlin 2017). Har tröskeln in i välfärdssystemet också blivit högre? Det ökade och mer komplexa behov som organisationsföreträdare beskriver av rollen som förmedlande länk indikerar det.

Rollen som extra socialt trygghetsnät för individer som av olika anledningar har hamnat utanför eller har begränsad rätt till det offentliga välfärdssystemet, tycks ha stärkts över tid (jfr Lundström & Svedberg 2003, Olsson & Nordfeldt 2008, Vamstad 2018). Nya målgrupper för de ideella organisationernas insatser är asylsökande och papperslösa. Många av dessa lever i påtaglig fattigdom. De ideella organisationerna upplever sig ha fått ett ökat ansvar för dessa grupper. Orsakerna till detta kan hittas i ett nytt socialt landskap i Sverige med ett växande antal människor som lever i en marginell ställning till, eller utanför, välfärdssystemen (Vamstad & Karlsson 2022). I beskrivningar av hemlöshet som ett ”wicked problem” (Denvall m fl 2011, Rittel & Webber 1973), poängteras att det är ett samhällsproblem som skär genom olika politikområden och berör skilda sektorer, organisationer, myndigheter och nivåer i samhället. (Denvall m fl 2011, Swärd 2020). Avsaknad av samordning har inneburit otydlighet i var ansvaret ligger, vilket kan riskera ett fortsatt ökande behov av ett extra socialt skyddsnett för dem som hamnat ”mellan stolarna” eller utanför såväl välfärdssystem som bostadsmarknad. Att det nu finns en hemlöshetsstrategi är ett steg framåt som länge efterfrågats av forskare, och även av ideella organisationer inom området. Hur målsättningarna med strategin kommer att uppfyllas är en fråga för framtida utvärdering och forskning.

Referenser

- Arvidson, M., Johansson, H. & Scaramuzzino, R. (2018a). Advocacy Compromised: How Financial, Organizational and Institutional Factors Shape Advocacy Strategies of Civil Society Organizations. *Voluntas*, (29) 4, 844-856.
- Arvidson, M., Johansson, H., Meeuwisse, A. & Scaramuzzino, R. (2018b). A Swedish culture of advocacy? Civil society organisations' strategies for political influence. *Sociologisk Forskning*, (55) 2-3, 341-364.
- Blennerger, E. (1993). Begrepp och modeller. I *SOU 1993:82*. Fritzes.
- Creswell, J.W. & Poth, C.N. (2018). *Qualitative inquiry & research design. Choosing among five approaches* (4th ed.). SAGE Publications Ltd.
- Dahlberg, L. (2006). The complementary norm: service provision by the welfare state and voluntary organizations in Sweden. *Health and Social Care in the Community*, 14:4, 302-310.
- Denvall, V., Granlöf, S., Knutagård, M., Nordfeldt, M och Swärd, H. (2011). *Utvärdering av "Hemlöshet – många ansikten, många svar" Slutrapport*. Socialhögskolan i Lund.
- Enjolras, B. & Sivesind, K.H. (2018). The Roles and Impacts of the Third Sector in Europe. I Enjolras, B., Salamon, L.M., Sivesind, K.H. & Zimmer, A. (Red.). *The third sector as a renewable resource for Europe. Concepts, impacts, challenges and opportunities*. Springer International.
- Esaiasson, P., Gilljam, M., Oscarsson, H. & Wängnerud, L. (2002). *Metodpraktikan. Konsten att studera samhälle, individ och marknad*. Norstedts Juridik AB.
- Gavelin, K., Kassman, A. & Engel, C. (2010). *Om idéburna organisationers särart & mervärde. En forskningskartläggning*. Överenskommelsen.
- Hultén, P. & Wijkström, F. (2006). *Särart och mervärde i den ideella sektorn. En studie av ledares syn på de idéburna organisationernas betydelse*. Socialstyrelsen.
- Iacobaeus, H., Francisco, M., Nordqvist, C., Sefyrin, J., Skill, K. & Wihlborg, E. (2019). *Digitalt utanförskap. En forskningsöversikt*. DINO Rapport 2019:3. Linköpings universitet.
- Internetstiftelsen (2020). *Digitalt utanförskap 2020 Q1. En delrapport av undersökningen Svenskarna och internet*. <https://svenskarnochinternet.se/rapporter/digitalt-utanforskap-2020/>
- Karlsson, M. & Vamstad, J. (2020). New Deeds for New Needs: Civil Society Action Against Poverty in Sweden. *Voluntas*, 31, 1025-1036. <https://doi.org/10.1007/s11266-018-9964-3> .
- Karlsson, M., Carrigan, A., Malmberg, S. och Stiernström, A. (2015). *Stadens fattiga. En rapport om Sveriges stadsmissioner och fattigdom*. Ersta Sköndal högskola arbetsrapportserie, nr 88. Ersta Sköndal högskola.
- Knutagård, M. (2019). Ekonomiskt bistånd och hemlöshet. I: Hjort, Torbjörn (Red.). *Det yttersta skydds nätet – om arbete med socialbidrag*. Studentlitteratur.
- Knutagård, M., Kristiansen, A., Larsson, K. & Sahlin, I. (2019). *Hemlöshet*. Forskning i korthet #14. Forte.
- Knutagård, M. & Nordfeldt, M. (2007). Natthärbärgat som vandrande lösning. *Sociologisk forskning*. Nr 4, 31-58.
- Johansson, H., Arvidson, M., Johansson, S. & Nordfeldt, M. (2019). *Mellan röst och service? Ideella organisationer i lokala välfärdsambällen*. Studentlitteratur.
- Lundström, T. (2004). *Teorier om frivilligt socialt arbete. En diskussion om forskningens läge och organisationernas framtid*. Sköndalsinstitutets skriftserie nr 22. Ersta Sköndal högskola.
- Lundström, T. & Svedberg, L. (2003). The Voluntary Sector in a Social Democratic Welfare State – The Case of Sweden. *Journal of Social Policy*, 32 (2), 217-238.

tema

- Lundström, T. & Wijkström, F. (1997). *The Nonprofit Sector in Sweden*. Manchester University Press.
- Massey, D. (1995). *Spatial Divisions of Labour. Social Structures and the Geography of Production*. Springer.
- Nordfeldt, M. (1999). *Hemlöshet i välfärdsstaden. En studie av relationerna mellan socialtjänst och frivilliga organisationer i Stockholm och Göteborg*. Kulturgeografiska institutionen, Uppsala universitet.
- Nordfeldt, M. & Wiklund, J. (2013). *Underlag till hemlöshetsstrategi för Stockholms Stad. Slutrapport*. Stockholms stad.
- Olsson, L-E. (2007). Kristna frivilliga organisationer och hemlöshet – relik eller nisch det generella välfärdssystemet? I: Lofstrand Hansen, Cecilia & Marie Nordfeldt (Red.). *Bostadslös! Lokal politik och praktik*. Gleerups.
- Olsson, L-E. & Nordfeldt, M. (2008). Homelessness and the Tertiary Welfare System in Sweden – The Role of the Welfare State and Non-profit Sector. *European Journal of Homelessness*. Vol. 2, December 2008, 157-173.
- Pleace, N. (2016). Researching Homelessness in Europe: Theoretical Perspectives. *European Journal of Homelessness*, 10 (3), 19-44.
- Regeringskansliet (2022) *Regeringens strategi för att motverka hemlöshet 2022–2026. Bilaga till regeringsbeslut 2022-07-07 nr. 1:19*. <https://www.regeringen.se/rattsliga-dokument/departementsserien-och-promemorior/2022/07/regeringens-strategi-for-att-motverka-hemloshet-20222026/>
- Rittel, H. & Webber, M. (1973). Dilemmas in General Theory of Planning. *Policy Sciences*, 4, 155-169.
- Sahlin, I. (2017). Bostadsmarknad, bostadspolitik och hemlöshet. I Swärd, H. (Red.). *Den kantstötta välfärden*, Studentlitteratur.
- Sahlin, I. (2015). Searching for a Homeless Strategy in Sweden. *European Journal of Homelessness*. 9 (2), 161–186.
- Socialtjänstlag (2001:453).
- Socialstyrelsen (2017). *Hemlös 2017 – omfattning och karaktär*. Socialstyrelsen.
- Stockholms Stadsmission (2017). *Hemlös 2017. Tema: Sverige i stort behov av nya grepp i hemlöshetspolitiken – kommunerna måste ta kampen mot hemlösheten på allvar*. Åttonde årgången. Stockholms Stadsmission.
- Sveriges Stadsmissioner (2020). *Fattighetsrapporten 2020*. Sveriges Stadsmissioner.
- Sveriges Stadsmissioner (2021). *Hemlös 2021. Tema: Är kommunernas arbete mot hemlöshet effektivt?* Sveriges Stadsmissioner.
- Swärd, H. (2020). *Hemlöshet i Norden. Utvecklingen av nordisk bostadspolitik*. Nordens välfärdscenter.
- Swärd, H. (2021). *Hemlös. Ett komplext problem i ett föränderligt samhälle*. Studentlitteratur.
- Vamstad, J. (2018). Inte längre ett komplement – om Sveriges stadsmissioners sociala arbete med utsatta personer. *Socialmedicinsk tidskrift*, 95, (5), 549-558.
- Vamstad, J. & Karlsson, M. (2022). Welfare between Social and Human Rights: Charity in the New Social Landscape of Sweden. *Social Policy & Society*, 1-14.
- Wijkström, F. & Lundström, T. (2002). *Den ideella sektorn. Organisationerna i det civila samhället*. Sober Förlag.

Internetkällor:

<https://www.bostadforst.se/fa-hjalp>, 2022-06-17